№ 16 Փետրվարի 2 (14) **1882** Փետրվարի 2 (14) № 16

ՏԱՍՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Գերմանիա: Սերբիա: Նամակ Թիւրքիայից:— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Դաւիթ բէկ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Պ. Գրիգոր Եարալեանց խնդրում է մեզ յայտնել որ արդէն ձեռնարկել է թարգմանել հայերէն լեզուով Խրիստափոր Շմիդտի հետևեալ մանկական վէպը: «Голубокъ», «Вѣнокъ изъ хмѣля», «Барашекъ» և «Свѣтящійся червячекъ».

—

ԹԻՖԼԻՍԻ Մետեխ բերդի հայ կալանաւորվածներից նամակ ենք ստացել, որտեղ նրանք շնորհակալութիւն են յայտնում Վանքի մայր-եկեղեցու աւագ քահանայ Յովհաննէս Սարգսեանցին, իրանց անունով «Մշակի» մի օրինակ ուղարկելու համար:

—

Մեզ գրում են ԵՐԵՒԱՆԻՑ որ «Առողջապահական Թերթը» բաւական բաժանորդներ ունի և հետզհետէ աւելի էլ համակրութիւն է գտնում հայոց հասարակութեան մէջ: Այժմ այդ հրատարակութիւնը այլ ևս «Պսակի» տպարանում չը պէտք է տպվի, այլ պ. Էմին Տէր-Գրիգորեանի տպարանում:

—

Մի քանի օր շարունակ Թիֆլիսը կատարելապէս կտրված էր միացեալ մնացած աշխարհից. քանի մի օր շարունակ փոստ չէր ստացվում ոչ Ռուսաստանից, ոչ արևելեան, ոչ էլ հարաւային Անդրկովկասից:

—

Լօռու գաւառի Ուզունլար գիւղից մեզ գրում են: «Մեր գաւառում գտնվում են 41 հատ հայաբնակ գիւղեր, որոնցից 6 հայ-կաթօլիկներով բնակված: Այդ գիւղերում, որոնք են՝ Հաղբատ, Սանահին, Որնակ, Աքօրի, Հագվի, Ուզունլար, Արդվի, Իգահատ, Ամօջ, Յովհաննաձոր, Ղաչաղան Ծաթէր, Մղարթ. Դսեղ, Քարինջ, Մարց, Ահնիձոր, Լօրուտ, Աթան, Սրտիրագդի, Ալէրէքսի, Ղամչկուտ, Շահալի, Քօլագերան, Ջորագիւղ, Կուրթան, Վարդաբլուր, Հօբարձի, Գիւղագարակ, Գառգառ, Ջալալօղլի, Ագարակ, Լէջան, Ուրուտ, Հայդարբէգ, Շահնազար, Խմիր, Շիշթափայ, երկու Ղարաքիլիսա և Սարչափէտ,—մօտաւորապէս բընակվում են 25,000 հայեր երկու սեռի: Եւ գիւղերի ու բնակիչների այդ նշանաւոր թւի համար կան միայն 4 փոքրիկ ուսումնարաններ հետևեալ գիւղերում՝ Ջալալօղլում, Հաղբատում, Սանահնում և Գառգառում, ուր ընդամենը ուսանում են մօտ 100 աշակերտներ: Այդպիսով կարող է արդեօք առաջ գնալ ուսման գործը: Ահա ինչպէս հոգում են մայրենի ուսման գործի վրա մեր հոգևորականները:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ գրում են: «Ի՞նչ եղան պ. Թամամշեանի յօգուտ Թիւրքաց հայերի տրըվելի ներկայացումները: Ի՞նչ էր կամենում պարոնը և ինչ նպատակով էր յայտարարել թէ յօգուտ Թիւրքաց հայերի են նշանակված երեք ներկայացումները, երբ ինքն իր ստացած իրաւունքից օգուտ չէ քաղում: Լրագիրներում այդ մասին գրված էր. պարոնը կամ պէտք է հերքէր, եթէ ստոյգ չէր այդ լուրը, կամ եթէ ճշմարիտ ստացել է այդ նպատակով երեք ներկայացման իրաւունքը, հասարակութիւնը նրանից հաշիւ է սպասում:» Մենք տպում ենք մեր թղթակցի այդ նկատողութիւնը, թէև ինքներս լաւ չենք յիշում, ճշմարիտ տրվեցան այդ ներկայացումները, թէ ոչ: Մի բան կարդացինք մայրաքաղաքի ռուս լրագիրներում պ. Թամամշեանի առաջնորդութեամբ տրըվելի ներկայացումների մասին, յօգուտ Թիւրքիայի հայերի, բայց, կրկնում ենք, լաւ չենք յիշում, տրվեցան արդեօք այդ ներկայացումները, թէ դեռ ևս ոչ: Հետաքրքիր կը լինէր պարզված տեսնել այդ հարցը:

—

Խնդրում ենք այն բոլոր պարոններին, որոնց մօտ «Մշակի» համարները հատով են ծախվում, վերջացնել խմբագրութեան հետ անցեալ 1881 թւին ծախած համարների հաշիւը:

—

«Кавказъ» լրագրում և նոյնպէս «Тифл. Объявл.» թերթի մէջ կարդում ենք որ յունվարի 25-ի Թիֆլիսի քաղաքային Դումայի նիստում մի անախորժ դէպք պատահեց: Ձայնաւոր Զուբալօվ իր ճառի մէջ քննադատում էր քաղաքային վարչութեան կողմից ներկայացրած ելումուտքի հաշիւը, գտնելով որ շրջական դրամագլուխ չէ կարելի եկամուտի բաժնում նշանակել քաղաքային բիւջետի մէջ: Պարոնը բաւական խիստ խօսեց, այնպէս որ քաղաքագլուխը նրան մի երկու անգամ նկատողութիւն արաւ, բայց պ. Զուբալօվ չէր հանգստանում և շարունակում էր քննադատել քաղաքային հաշիւը: Այն ժամանակ քաղաքագլխի օգնական, պ. Թամամշեվ, վրդովված դրութեան մէջ, սակայն, դուրս գալով նիստի դահլիճից. «Ես չեմ հասկանում ինչպէս մարդիկ համբերութիւն ունեն լսել այդ տեսակ անպիտաններին:» Բարձրացաւ աղմուկ և քաղաքագլուխ պ. Մատինով անմիջապէս փակեց նիստը: Լրագիրները հաղորդում են որ ձայնաւոր Զուբալօվ գանգատվեց պրոկուրորին Թամամշեվի դէմ:

—

«Кавказъ» լրագիրը լսել է, որ Թիֆլիսի հայոց իգական բարեգործական ընկերութեան կանոնադրութիւնը այս օրերս հաստատվեցաւ Կովկասեան բարձր իշխանութեանից:

—

Որովհետև յունվար ամիսը անցաւ, յայտնում ենք որ «Մշակին» կարելի է գրվել փետրվարից, 11 ամսով: Մեր լրագրի տասն և մէկ կամ տասն ամսվայ բաժանորդագինը 9 րուբլ է, ինն կամ ութ ամսվայ բաժանորդագինը 8 րուբլ է, վերջապէս եօթ կամ վեց ամսվայ բաժանորդագինը 6 րուբլ է:

—

Պ. Շամիր Մէլիք-Կարակեօզեանց ուղարկել է մեզ 1 րուբլ, խնդրելով որ երբ որ հաւաքվի 10 րուբլ, ուղարկենք այդ փողով «Մշակի» մի օրինակ Ղարաբաղի Տեղ գիւղի դպրոցին: Բայց մենք առանց սպասելու որ ամբողջ բաժանորդագինը հաւաքվի, մեր կողմից կուղարկենք «Մշակի» մի օրինակ յիշեալ գիւղը:

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք, «Բնախօսութիւն» վերնագրով գիրքը, որ թարգմանված է Արշակ Ադամեանցից և հրատարակված Միքայէլ Բաղինեանցից: Գիրքը որ բաղկացած է 318 երեսից, պատկերազարդ է, ունի 24 պատկերներ և խօսում է բնական, ֆիզիկական օրէնքների, արեգակի, երկրի, աստղների, կենդանիների և բոյսերի մասին: Այդ տեսակ գիրք, ինչպէս պէտք է նշանակված լինի հայ ուսումնարանների համար: Տպված է Թիֆլիսում, ներկայ 1881 թւին, Մովսէս Վարդանեանի և ընկ. տպարանում. գինը 80

ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

(1722—1728)

—

ԻԲ.

Արծուանիկ կամ Նախջեանիկ *) կոչված աւանը մի ժամանակ Բարգիւշատի **) վիճակի գիւղաքաղաքն էր: Այդ աւանը գոյութիւն ունի մինչև այսօր, գտնվում է մի լեռնային բարձրաւանդակի արևմտեան կողմի առապարի վրա: Այստեղից երևում են Բարգիւշատի անտառապատ լեռնադաշտերը, որոնք աքանչելի տեսարաններով տարածվում են մինչև Երասխի հովիտը: Այստեղից երևում են հեռաւոր Ղարադաղի բարձրագագաթ սարերը, որոնք տարածվում են Երասխի աջ ափերի վրա:

Արծուանիկից դէպի ցած, սարի ստորոտից սկսվում է մի գեղեցիկ, բոլորաձև հովիտ, որը կըտրատվում է խորին ձորերով: Այդ ձորերի մէջտեղում մէջ, մինը միւսի մօտ, թաղված են՝ Զանինա, Ըրկենանց, Սևաքար, Շարաղին հայաբնակ գիւղերը: Յիշեալ գիւղերը 2—3 ժամի ճանապարհով միայն հեռու են Արծուանիկից:

Արծուանիկը այժմ կորցրել է իր հին նշանակութիւնը, բայց նրա վաղեմի փառքի փշրանքները տակաւին պահպանվել են: Աւանի ստորոտում մինչև այսօր երևում են մի հին ամրոցի աւերակների հետքերը. երևում են խորին այրեր, մթին քարանձաւներ, որ գտնվում են այդ ամրոցի մօտ, որոնք առաջ ծառայում էին որպէս պատսպարաններ, որպէս թաքստի տեղեր:

Արծուանիկից շատ հեռու չէ այդ աւանի գերեզմանատունը, որ ունի առանձին եկեղեցի: Մի նեղ ճանապարհ տանում է դէպի ննջեցեալների հանգստարանը: Այդ ճանապարհի մի կողմում, մենաւոր կաղնի ծառի հովանիի տակ, կայ մի առանձնացած գերեզման, որի վրա ձգած է մի հասարակ քար առանց խաչի և արձանագրութեան: Ի՞նչու է նա առանձնացած, ի՞նչու է նա բացակայ հասարակաց գերեզմանատնից, որ հեռու է նրանից մի հարիւր քայլով միայն:

Այդ գերեզմանը, թէև արհամարհված է մարդկերից, բայց նրանցից մոռացված չէ: Հասարակաց գերեզմանատունը տեղ չը տուեց նրան իր հասարակութեան մէջ: Բայց ամեն անգամ, երբ քահանան անցնելով նրա մօտից, գնում է ննջեցեալների հանգիստը օրհնելու,—ամեն անգամ, երբ տոհմայինները գնում են իրանց հարազատների շիրիմների վրա խունկ ծխելու, աղօթելու,—ամեն անգամ, երբ մշակը գնում է դաշտը վար վարելու, նրանք անցնում են այդ մենաւոր գերեզմանի մօտով, անցնում են թքելով նրա վրա և անէծք կարդալով:

Այն օրից, որ այդ գերեզմանը գոյութիւն ունի, անցել է մէկ ու կէս դար, բայց ժողովուրդը դեռ չէ ներել նրան: Ժողովուրդը միշտ անիծում է նրան: Հարցրու պատահած մարդից, թէ մանուկ լինէր նա և թէ ալևոր,—ո՞ւմն է պատկանում այդ նզովեալ գերեզմանը: Նա քեզ կը պատասխանէ.

—Դա Մէլիք-Ֆրանգիւլ դաւաճանի գերեզմանն է. հէնց այստեղ սպանեցին նրան, այստեղ էլ թաղեցին: Նրա դիակը թոյլ չը տուեցին թաղել հասարակաց հանգստարանում, ննջեցեալների հանգիստը չը պղծելու համար:

Յետոյ ձեր խօսակիցը աւելի հեռու կը գնայ պատմական մանրամասնների մէջ ու ձեզ կասէ.

—Տեսնո՞ւմ էք այդ ամրոցի աւերակները, որ երևում են ձորի միւս կողմում.—դրանք մի ժամանակ չէին էին և պատկանում էին հէնց այդ դաւաճանին: Երբ նրան սպանեցին, ամրոցն էլ քանդեցին:

—Ո՞վքեր քանդեցին:

—Մեր պապերը, կը պատասխանէ նա.—դաւաճանը մեր երկրին շատ վնասներ է տուել, դրա համար էլ սպանեցին նրան:

Յետոյ կաւելացնէ նա այնքան հետաքրքիր պատմութիւններ «դաւաճանի» մասին, որոնք մոռացված են մեր գրաւոր պատմութեան մէջ, բայց հարիւր յիսուն տարի կենդանի մնացին ժողովրդի յիշողութեան մէջ և դուցէ երկար կենդանի կը մնան:

Մէլիք-Ֆրանգիւլին հարկ չը կայ նորից ներկայացնել մեր ընթերցողներին, որովհետև նրանք ծանօթ են այդ չարագործի հետ մեր վէպի առաջին գրքի մէջ: Բայց այն օրից շատ փոփոխութիւններ պատահեցան նրա կեանքի մէջ, այդ փոփոխութիւնները մենք կը պատմենք մի քանի խօսքով միայն:

Ընթերցողը յիշում է, որ Մէլիք-Ֆրանգիւլը Բարգիւշատի կառավարութիւնը ստանալու համար, չալարիան կոչված թիւրք ցեղի խանի մօտ ընդունեց մահմեդականութիւն և իր աղջիկը խոստացաւ նրան կնութեան տալ: Խանի միջնորդութեամբ Ֆաթալի-խանից ստացաւ նա Բարգիւշատի մէլիքութիւնը:

Դերտնի խանը իր դերվիշի հրաշալի մաջունններով աշխատում էր վերադարձնել իր մանկութիւնը, որ մէլիքի գեղեցիկ աղջկայ ամուսինը դառնայ: Բայց մաջունները չօգնեցին, խանը մեռաւ, և օրիորդը թէև ազատվեցաւ փթած ծերունի կինը լինելուց, բայց նրա հայրը Ֆաթալի-խանի հետ իր յարաբերութիւնները միշտ բարեկամական պահելու համար, իր աղջկան տուեց նրա եղբայր Աղասի-խանին: Գրանով նրա աստիճանը բարձրացաւ, բացի մէլիքութիւնից, ստացաւ խանի մօտ նազիրի պաշտօնը:

Երբ Դաւիթ-բէկը յայտնվեցաւ, Սիւնեաց աշխարհի պետերից երկու մարդ միայն չը միացան նրա հետ. մէկը Տաթևի Մէլիք-Դաւիթ ուրացողը, միւսը, Արծուանիկի Մէլիք-Ֆրանգիւլ ուրացողը: Երկուսն էլ Ֆաթալի-խանի գործիքները, նրա չար արբանեակներն էին: Մէլիք-Դաւիթ ուրացողի վախճանը մեր ընթերցողներին յայտնի է: Դաւիթ-բէկը նրան գլխատել տուեց. նրա ամբողջ ընտանիքը Սատանի-կամուրջից *) ածել տուեց Որոտնայ գետի մէջ: Նրա որդի Շահ-կուլին, կռւի դաշտից փախչելու ժամանակ, Տանձատափի *) գիւղում սպանվեցաւ մի կնոջ ձեռքով: Մնում էր Մէլիք-Ֆրանգիւլը:

Ձէվու բերդի գրաւումից երկու օր յետոյ, այդ մարդը, իր ամրոցի սենեակներից մէկի մէջ, անհանգիստ կերպով անցուդարձ էր անում: Գիշեր էր: Սենեակի դռան հանդէպ կանգնած էր մի այլ մարդ մռայլոտ կերպարանքով և ճանապարհի հագուստով: Երևում էր, որ նա հէնց նոր վերադարձել էր իր ուղևորութիւնից: Այդ մարդուն կոչում էին քէչալ Համբարձում. նա մէլիքի զըլիրն էր:

—Ուրեմն այդպէս, բերդը առեցին... խօսեց մըտայոյզ մէլիքը, շարունակելով իր անցուդարձը:

—Յետոյ ի՞նչ արեցին:

—Յետոյ ի՞նչ պէտք է անէին, պատասխանեց քէչալը ծիծաղելով.—կարող էք երևակայել, թէ ինչ կանէին. մարդիկներին կոտորեցին, տները այրեցին, խանին իր ամրոցի հետ թաղեցին օդի մէջ. հիմա Ձէվուն, նայեցէք, այսպէս է դարձել: Վերջին խօսքերի միջոցին նա բաց արեց իր ափը, ցոյց տալու համար, թէ բերդի տեղը նրա ափի նման հարթ հաւասար է դարձել:

---

*) Այդ աւանը կոչվում է նաև Երիցվանիկ, Երիցակի վանքի պատճառով, որ գտնվում է աւանի մօտ, լեռան գագաթի վրա, և ժողովրդի մէջ յայտնի է անունով Կարմիր վանք:

**) Բարգիւշատը հին Քաշունիք կոչված գաւառն է:

*) Սատանի-կամուրջը գտնվում է Որոտնայ գետի վրա, հեռու է Տաթևի վանքից մէկ ժամու ճանապարհով. նա կոչվում է սատանայի կամուրջ այն պատճառով, որ բնական կերպով կազմված է հետզհետէ աճող ստալակտիտներից: Կամուրջի մօտ կայ մի աղբիւր, որ պարունակում է իր մէջ կրային բաղադրութիւն, նրա ջրի քարանալուց կազմվել է կամուրջը:

*) Տանձատափը գտնվում է Տաթևի վանքի հանդէպ:

կօպէկ է: Գնել ցանկացողները կարող են դիմել հրատարակչին հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, Михаилу Авраамовичу Багинову, въ Коммерческій Банкъ.

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են որ յունվարի 16-ին այդ քաղաքի հոգևոր հայոց դպրոցի դահլիճում հայ թատրօնասէրները ներկայացրին Սունդուկեանցի «Խաթաբալա» պիէսան և մի վօդէվիլ:

—

Փետրվարի 8-ին, երկուշաբթի օրը լինելու է Թիֆլիսի Կրուժօկ ասված կլուբում մեր քաղաքի Ֆրանսիական բարեգործական ընկերութեան օգտին դիմակահանդէս: Մուտքը մարդկանց համար 3 րուբլ, կանաց համար 2 րուբլ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

—

„Köln. Zeit." լրագիրը հաղորդում է յունվարի 27-ից հետևեալը: Երէկվայ պալատական պարահանդէսի ժամանակ բոլոր քաղաքական շրջանների մէջ Գամբետտայի հրաժարականը ընդհանուր հետաքրքրութիւն բարձրացրեց: Այժմ հաւատացնում են, թէ հէնց այն օրից, երբ կազմվեցաւ Գամբետտայի մինիստրութիւնը, այստեղ համոզված էին, որ նա երկարատև չի լինի, բայց այնու ամենայնիւ այսպէս շուտ Գամբետտայի անկմանը ոչ ոք չէր սպասում: Շատերը կարծում են, որ նա չափազանցացրեց իր նշանակութեան մասին իր գաղափարը և բացի այդ շատ շուտ մեկրացրեց իր արտաքին քաղաքականութիւնը: Նրա մասին ասում էին, թէ իր նախագիծները իրագործելու համար ամենից առաջ սկսեց հանրապետական վարդապետութիւն տարածել Հռոմի մէջ, բայց այնտեղ այդ գործի վրա ուշադրութիւն դարձրին և իտալական կառավարութիւնը աւելի սերտ կապերով կապվեցաւ Գերմանիայի և Աւստրօ-Ունգարիայի հետ: Ուրիշները այն կարծիքի են, որ Գամբետտա ինքը այդ բոլորը նախատեսաւ և կամեցաւ ազատել իրան նախատինքներից գաղտնի ճանապարհով երկիրը կառավարելու համար, բայց նա այնու ամենայնիւ մտադիր չէ ի զուր տեղը վատնել իր ուժերը և այժմ միմիայն կը սկսի նախապատրաստել իր ապագայ դրութիւնը: Բացի այդ մի հարց էլ կայ, արդեօք այժմ նա աւելի վտանգաւոր չէ, քան թէ առաջ, երբ նա կառավարում էր երկիրը և զգում էր իր պատասխանատուութիւնը:

ՍԵՐԲԻԱ

—

Սերբիական ազգային ժողովի բացման օրը իշխան Միլան կարդաց հետևեալ գահական ճառը: Փոխադարձ հաւատարմութեան և յարգանքի վրա հիմնված Սերբիայի յարաբերութիւնները օտար պետութիւնների հետ շատ բարեկամական են: Միշտ 'ի նկատի ունենալով պետութեան շահերը, իշխանը յոյս ունի բարձրացնել Սերբիայի քաղաքական նշանակութիւնը: Անցեալ տարին իշխանը չափազանց նշանաւոր է համարում, որովհետև նա կատարեց իր պարտականութիւնը և ցաւակցութիւն յայտնեց ռուսաց կայսրին այն սարսափելի վշտի համար, որ պատահեց կայսերական տանը կայսր Աղէքսանդր II-ի մարտիրոսական մահուան պատճառով: Բացի այդ իշխանը յայտնեց ռուսաց կառավարութեանը, որ թէ սերբիացիք և թէ նրանց իշխանը անչափ շնորհակալ են ռուսաց կայսրից: Իշխանը առանձին ուրախութեամբ յիշեց այն սիրալիր ընդունելութիւնը, որ նրան ցոյց տուեց կայսրը: Գերմանական և աւստրիական կայսրները ապացուցին, որ նրանք արդարութեամբ են վերաբերվում Սերբիային: Սերբիական կառավարութիւնը առևտրական դաշնագիր կապեց Աւստրօ-Ունգարիայի և Հօլանդիայի հետ, բացի այդ մի դաշնագիր էլ ստորագրեց Աւստրիայի հետ նաւագնացութեան մասին և փոփոխեց առևտրական դաշնագիրը Անգլիայի հետ: Այդ բոլոր դաշնագիրները կապված են Բեռլինի դաշնագրի վճիռների համեմատ: Անհրաժեշտ է մի քանի նոր դեսպանութիւններ նշանակել օտար պետութիւնների մօտ, որպէս զի Սերբիան իր նոր դրութեանը համապատասխան բարձրութեան վրա լինի: Սերբիական ազգային ժողովի աշխատանքների անցեալ շրջանի ժամանակ այնպիսի վերանորոգութիւններ ընդունվեցան, որոնք նոր զարկ տուին ազատ կեանքին պետութեան մէջ և Սերբիային հաւասարացրին քաղաքականապէս ազատ պետութիւնների հետ: Մի քանի միջոցներ գործադրվեցան, որոնք բարձրացրին ժողովրդական արդիւնաբերութիւնը և պետութեան կրեդիտը: Այժմ պատգամաւորները պարտաւոր են զբաղվել Սերբիայի ներքին վերակազմութեամբ. Նրանք պէտք է մտցնեն վարչական վերանորոգութիւններ, հեշտացնեն հաղորդակցութեան միջոցները, բարձրացնեն ժողովրդական լուսաւորութեան աստիճանը, կազմակերպեն երկրի պատերազմական ուժերը, որոշեն եկեղեցու և պետութեան յարաբերութիւնները և վճռեն կալուածական խնդիրները նոր միացրած երկիրների մէջ: Քաղաքական և կուլտուրական զարգացման պատճառով երկրի ծախսերն էլ շատացել են: Դրա հետևանքն այն է, որ կառավարութիւնը մտադիր է փոփոխել հարկատուութեան այժմեան ձևը: Հոգալով ժողովրդի բարօրութեան մասին, կառավարութիւնը կաշխատի զարգացնել արդիւնաբերութիւնը, երկրագործութիւնը, առևտուրը և արհեստները: Այդ նպատակին հասնելու համար կառավարութիւնը մտադիր է հիմնել գիւղատնտեսական ուսումնարաններ, օգնել անասնապահութեան զարգացմանը, հիմնել արհեստական և ազգային բանկեր: Վերջը իշխան Միլանը յոյս յայտնեց, որ պատգամաւորները կը պահպանեն երկրի քաղաքական ազատութիւնը և միշտ աչքի առաջ կունենան պետութեան շահերը:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Վան, 29 դեկտեմբեր 81

Եւրոպացիներ հետզհետէ կուզան քննել մեր երկիրը հնագիտական և, ինչպէս կերևի, միանգամայն պատերազմական տեսակէտով: Ձեզ արդէն գրած եմ Շուվէր, Հօրմուզդ Րասամ, Մօրիսօն և այլ անգլիացիների և մի քանի գիտնական ֆրանսիացիների այս կողմ ճանապարհորդութիւններին: Այս անգամ ալ մի անգլիացի Գիարրէքիրի կողմէն եկած է Հաքեարիի նահանգն և այժմ Ջուլամերկ կը պտտի, հետաքրքրութեամբ քննելով ամեն բան: Այս անգլիացի ճանապարհորդը զինուորական լինել կը կարծուի: Ձեզ յայտնի է որ երկու ամիսի չափ յառաջ մի ռուս զօրապետ ալ Իգդիրի ճանապարհով եկաւ այստեղ և գնաց աչքէ անցունել այն տեղեր, ուր կը պտըտի այժմ յիշեալ անգլիացին: Ցեղացի ժողովուրդը որ բարենորոգումներ տեսնելու յուսով անհամբեր կը սպասէ, այսպիսի արտաքոյ կարգի ճանապարհորդներ տեսած ժամանակ, միշտ կը սիրէ կարծել թէ Հայաստանի տեղական պէտքերը ուսումնասիրելու եկած են որ նոնա համեմատ բարենորոգումներ լինեն: Բայց իրողութիւնը մեր երազներուն հակառակ կը ներկայանայ մեզ: Թիւրք կառավարութիւնը, որոյ գըլխաւոր դիւանագիտութիւնն եղած է խաբել եւրոպական տէրութիւնները, մի կողմէն Եւրոպային կը խոստանայ բարենորոգումներ մտցունել Հայաստանի մէջ, միւս կողմէն այնպիսի կարգադրութիւններ կանէ որ յետինն չար քան զառաջինն կը լինի:

Ժամանակէ մ' ի վեր լրագիրներուն մէջ կը կարդայինք թէ բարենորոգումները գործադրելու իբր առաջին քայլ սուլթանը որոշեր է հայ նահանգապետներ Վանի, Էրզրումի և այլն համար: Այս եղածը չը կատարուելէ զատ, դորա հակառակը կը տեսնենք այժմ: Մենք այստեղ ունէինք մի հայ մուավին (նահանգապետի օգնական), Աղաթօնեան Մկրտիչ էֆէնդին որ չորս տարիէ հետէ այստեղ էր: Այս անձը թէև մի քանի խնդիրների մէջ կառավարութեան կողմը բռնած լինելով, ժողովուրդի համարումը կորուսած էր մի քիչ, բայց

—Շատ են կոտորել:

—Աւելի քան չորս հազար հոգի: Բոլորին կը կոտորէին, եթէ խանի վէզիրը և Ներսէս սրբազանը չը միջնորդէին բէկի մօտ:

—Մնացած բնակիչները ինչ եղան:

—Հայերին գաղթեցրին ուրիշ տեղ *), իսկ Թիւրքերին հրամայեցին հեռանալ դէպի Պարսկաստան **):

Մէլիքի վրդովմունքը հետզհետէ սաստկանում էր. Նա անդադար մատներով զգզում էր իր երկայն մօրուքը, որ Թիւրքերի սովորութեան համեմատ ներկած էր խինայով:

Նա դարձեալ կանգնեց իր լրտեսի առջև, հարցնելով.

—Բերդը ոչնչացնելուց յետոյ բէկի զօրքերը ուրտեղ գնացին:

—Գնացին դէպի զանազան կողմեր նոր յաղթութիւններ անելու համար:

—Կարող ես առանձին-առանձին պատմել ինձ, թէ զօրապետներից որը ո՛ր կողմ գնաց:

—Ինչու չեմ կարող, պատասխանեց լրտեսը, պարծենալով իր բերած տեղեկութիւնների վրա:— Ինքը բէկը Մխիթար սպարապետի և Ներսէս սրբազանի հետ գնացին Որոտնայ բերդի վրա: Մէլիք-Փարսադանին, Աֆթանդիլ զինապետին և Պապ զօրապետին ուղարկեցին դէպի Գենուայի կողմերը Մեղրին տիրելու համար: Իսկ Թօրոս իշխանին ուղարկեցին դէպի մեր կողմը:

—Ուրեմն իմ հին թշնամին իմ դէմ են ուղարկել... ասաց նա ատամները կրճտացնելով:

Թօրոս իշխանը և Մէլիք-Ֆրանգիւլը առհմային թշնամութիւն ունէին միմեանց հետ, որ ժառանգել էին իրանց պապերի ժամանակից: Նրանց թշնամութիւնը աւելի սաստկացաւ, սկսեալ այն օրից, երբ Մէլիք-Ֆրանգիւլը մահմետականութիւն ընդունելով, մտաւ Ֆաթալի-խանի պաշտպանութեան ներքոյ և սկսեց Թօրոս իշխանի երկրի վրա յարձակումներ գործել: Թօրոս իշխանի երկիրը՝ Զանգուրի գաւառը սահմանակից էր Բարգիւշատին, ուր իշխում էր Մէլիք-Ֆրանգիւլը:

—Թօրոսի հետ այլ ևս ովքեր կան, հարցրեց մէլիքը բօղէական մտածութիւնից յետոյ:

—Թօրոսի հետն է՝ իշխան Ստեփաննոս Շահումեանը, Մէլիք-Փարսադանի որդի Բալի զօրապետը և Թօրոսի ազգական Մէլիք-Նուբարը:

—Բոլորը լաւ պտուղներ են... ասաց մէլիքը դառն ժպիտով:—Ընտրութիւնը վատ չէ... այդ բէկը, երևում է, գործ հասկացող մարդ է... իմ դէմ ուղարկում է այնպիսի մարդիկ, որոնք հին հաշիւներ ունեն ինձ հետ վերջացնելու...

—Բայց դու կարո՞ղ ես ինձ ասել, թէ որքան հոգուց է բաղկացած Թօրոսի զօրախումբը, դարձաւ նա դէպի լրտեսը:

—Կարող եմ, պատասխանեց լրտեսը.—մատներով կարելի է համբարել նրա ունեցած զօրքը.—հինգ հազար հոգուց աւել չի լինի. հազար հոգու չափ ձիաւորներ են, իսկ մնացածները հետևոտներ:

—Ի՞նչպէս են զինված:

—Զէնքերի կողմից, պէտք է ասած, վատ չեն. Աղլամազ-Կուլի-խանի բոլոր ընտիր զէնքերը հիմա դրանց ձեռքումն է:

Մէլիքը դարձեալ լուռ կացաւ, չարունակեց իր անցուդարձը սենեակի մէջ: Նրա մի քանի րոպէ առաջ մռայլված դէմքը այժմ փոքր ինչ պարզվեցաւ: Իր մտքում նա խիկոյն հաշուեց, թէ թշնամու հինգ հազարի դէմ որքան զօրք կարող էր դուրս բերել ինքը և իր պաշտպան Ֆաթալի-խանը: Նա կրկին դարձաւ դէպի լրտեսը.

—Դու ինձ ոչինչ չասեցիր տէր Աւետիքի մասին:

—Հա՛, մոռացայ, «մեծ էշը ախոռումն է մնացել»... պատասխանեց քէշալը ծիծաղելով:—Տէր Աւետիքը Բայինդուր իշխանի հետ (այդ գիժը մի զարմանալի մարդ է) և Ցաթևի միաբան խորէն հայր սուրբի հետ գնացին դէպի Զանգէզուրի և Սիսիանի կողմերը:—Մի բան ասեմ ծիծաղեցէք. դրանց զօրքի մէջ կայ մի կին, որին կոչում են Սառա, դա, ասում են, խորէն հայր սուրբի սիրուհին է. կայ և մի աղջիկ, որին կոչում են Փարիչան, դա ամբողջ զօրախմբի ոգեղրուհին է: Ամեն անգամ կռիւից առաջ այդ աղջիկը իր ձեռքով պատ է բաժանում զինուորներին, որ լաւ կռուեն: Անիծածը շատ գեղեցիկ է, եթէ ինձ էլ խմացնէր, խաչը վկայ, ես էլ առիծ կը դառնայի...

Լրտեսի վերջին խօսքերը ոչ շարժեցին մէլիքի ծիծաղը և ոչ էլ հետաքրքրեցին նրան: Նա ընդհատեց հրապուրված քէշալի պատմութիւնը, հարցնելով.

—Քո ինձ հաղորդած տեղեկութիւնները ինչպէս հաւաքեցիր:

—Ես բէկի բանակի մէջ էի, շատ բան այնտեղ խօսվում էր... ասաց լրտեսը, յետոյ սկսեց պատմել, թէ ոչպիսի խորամանկութիւններ գործ դրեց իր ցանկացած տեղեկութիւնները ձեռք բերելու համար:

—Քեզ չը ճանաչեցին:

—Ի՞նչպէս կարող էին ճանաչել: Ամեն կողմից միշտ նոր և անծանօթ մարդիկ են գալիս և միանում են նրանց զօրքերի հետ: Սկզբից երդում են տալիս և ընդունում են:

—Դու էլ երդուեցա՞ր:

—Ի հարկէ երդուեցայ, բայց հաւատացած եմ, որ նրանց խաչն ու աւետարանը իմ աչքերը չեն քոռացնի. հիմա շատ գեղեցիկ կերպով տեսնում եմ:

—Շատ ապրիս, Համբարձում, համակրութեամբ ասաց նրան մէլիքը:—Բոլորը հասկացայ, ինչ որ հարկաւոր էր ինձ գիտենալ: Հիմա կարող ես գնալ, դու ճանապարհից ես եկել, յոգնած կը լինես, քեզ պէտք է հանգստանալ: Ես վաղ առաւօտեան կրկին կանչելու եմ քեզ:

Լրտեսը գլուխ տուեց և հեռացաւ:

Մէլիքը մնաց միայնակ:

Գիշերից բաւական անցել էր. աքաղաղները ձայնում էին. ամրոցի մէջ տիրում էր խորին լռութիւն. բոլորը քնած էին: Արթուն էր միայն ամրոցի տէրը: Նա ևս մօտեցաւ, և առանց հանվելու պառկեց անկողնի վրա, որ պատրաստված էր մի և նոյն սենեակում: Երկար պառկած մնաց, բայց քնել չը կարողացաւ: Դառն մտածութիւններ ալեկոծում էին նրա սիրտը: Նա նմանում էր մի մարդու, որ սարսափելի նաւաբեկութիւնից յետոյ, մնում է մի կտոր տախտակի վրա, սկսում է կռուել ալիքների հետ, յուսալով, որ նրանք կամ կը տանեն նրան դէպի ծովի ափունքը, կամ կը ձգեն ցամաքի վրա...

Լրտեսից ստացած տեղեկութիւնները բէկի յաջողութիւնների մասին թունաւոր նետերի նման ծակոտում էին նրա սիրտը: Նրա դէմ ուղարկված էր իր հին թշնամին՝ Թօրոս իշխանը, Զանգուրի տէրը: Այդ հպարտ, քաջ, սխակալ իշխանի վրէժխնդրական ոգին նրան վաղուց յայտնի էր: Նա գիտէր, որ իշխանը կը վարվէր իր հետ այնպէս, ինչպէս բէկը վարվեց Դաւիթ ուրացողի հետ: Եւ Թօրոսը շատ իրաւացի պատճառներ ունէր այդպէս վարվելու: Ինքը զգում էր, թէ որքան վնասներ էր հասցրել նրան, որքան վշտեր էր պատճառել նրան... այդ բոլորի համար պէտք էր տուժել...

Բայց նրա աչքի առջև դրած էր մի ընդհանուր գործ՝ հայոց աշխարհի փրկութեան գործը: Բէկը և նրա կուսակիցները ուրիշ ոչինչ չէին, եթէ ոչ այդ գործի գլուխ տանող բանուորները: Իր անձնական, մասնաւոր հաշիւները Թօրոսի հետ կորչում էին, անհետանում էին այդ գործի մեծութեան առջև:

Մէլիքը բնաւորութեամբ բարի մարդ էր, բայց սաստիկ փառասէր: Իր փառասիրութեանը զոհեց

*) Հին Ձէվուկի հայ բնակիչները, այդ բերդի աւերակ դառնալուց յետոյ, գաղթեցին Բարգիւշատի Մուղանջիկ կոչված մասում, հիմնեցին նոր Ձէվուկ, որ մինչև այսօր գոյութիւն ունի:

**) Իսկ նոյն բերդի Թիւրք բնակիչները, անցան Երասխը, գնացին Պարսկաստան և Մարանդի գաւառում հիմնեցին մի նոր գիւղ, որը մինչև այսօր էլ կոչվում է Ձէվլայ կամ Ձէվուկ:

վերջապէս, Եւրոպա ուսում առած և բաւական խելացի մի հայ էր։ Թիւրք կառավարութիւնը այդ-չափն ալ չատ տեսաւ մեզ համար և մուավի-նութիւնը ջնջելով մութէսարրըֆու-թիւն (կառավարչութիւն) հաստատեց նորա տեղ և այդ պաշտօնը տուաւ Շուքրի էֆէնդի անուն մի Թիւրք մօլլայի։ Այս ամէնը տեսնելէ յետոյ, արճ սիրտ ունեցիր և հաւատա տակաւին որ Թիւրք կառավարութիւնը ինքնին բարենորոգում կը մըտ-ցունէ Հայաստանի մէջ, եթէ չը ստիպուի ո և է միջոցներով։

Այլ առակ լուրուք։ Վաղուց արդէն գրած էի ձեզ թէ Բաշկալէի առաջնորդ Յովհաննէս վարդա-պետը մի քանի ընկերներով ձանապարհորդած ժամանակ, քուրդեր յարձակեր էին իւրեանց վրայ։ Վարդապետը այդ քուրդերէն մին սպաննած էր զինք և իւր ընկերներ պաշտպանելու համար։ Քննու-թիւն բացուեցաւ և վարդապետը անմեղ հրատա-րակուեցաւ։ Բայց այժմ Բ. Դուռէն հրամանագիր եկած է թէ վարդապետը պէտք է կարգալոյծ լինի և իբր մարդասպան Կ. Պօլիս տարուելով Բ. Դրան յանձնուի։ Ինչ զարմանալի արդարութիւն. յար-ձակող քուրդերը անպատիժ կը մնան. բայց զինք և իւր ընկերներ պաշտպանել ուզող և մեռնելէ ազատօղը՝ իբր ոճրագործ եկեղեցական կարգէն կը զրկուի և կը պատժուի։ Բէուֆ բէկ արդէն գը-նացած է Բաշկալէ որ Յովհաննէս վարդապետը բերէ Վան։

Գարեգին վարդապետ Վանէն հեռանալէ և Խը-րիմեան հայրիկ առաջնորդական գործերն ստանձ-նելէ ի վեր, ազգային գործերն հետզհետէ կարգի կանոնի կը մտնեն։ Վարժարանները բարեկարգե-լու նոր եռանդ մ' երեան եկած է և արդէն պ. Փորթուգալեանի բանալիք Կ ե ն տ ր օ ն ա կ ա ն վ ա ր ժ ա ր ա ն ը բացուեցաւ դեկտեմբերի 21-ին, նախանձայուզ Հասան փաշայի հովանաւորութեան տակ, սրբազան Ներսէս պատրիարքի յանձնարա-րականով և Խրիմեան հայրիկ պատասխանատու և երաշխաւոր լինելով կառավարութեան առջև Փոր-թուգալեանի համար։ Այժմ 50-ի չափ աշակերտ ունեցած է որոց մի մասը աղքատ տղայներ են և հայրենասէր բարերարներու նուիրատուութեանց կը կարօտին որ իրենց թոշակները վճարուին։ Արդեօք ռուսահայերը որ ամեն պարագայի մէջ ցոյց տուած են իրեց հայրենասիրութիւնը և առատաձեռնու-թիւնը, անտարբեր պիտի մնան այս պարագայի մէջ։ Պիտի թողո՞ւն որ աղքատ ուսանողներ ու-սումէ զուրկ մնան և ստիպուին օտարներու գիր-կը դիմել։ Պիտի թողո՞ւն որ կենտրօնական վար-ժարանն մի քանի հարուստ աշակերտներու վճա-րելիք թոշակներովն միայն չը կրնայ ծածկել իւր ծախքեր և ստիպուի փակուիլ և բոլոր աշակերտ-ներն ալ ցիր և ցան լինին փողոցներն։ Պ. Փոր-թուգալեան աշակերտներու և բարերար գլուխ ու-ղողներու դիւրութեան համար, զոհողութիւն յանձն առնելով, թոշակներու գինն ալ նուազեցուցած է այժմ։ Նախակրթարանի մէջ երթևեկ աշակերտ մը կը պարտի վճարել տարեկան 12 արծաթ մէճիտ (20 րուբլ) միայն, իսկ ուսումնարանի երթևեկ աշակերտ մը 20 արծաթ մէճիտ (34 րուբլ) միայն։ Գասագիրք, թուղթ և բոլոր ուսումնական պէտ-քերն տեսչութիւնը կուտայ աշակերտաց ձրիապէս։ Գիշերօթիկ աշակերտի համար որոյ հագուստ, ու-տեստ, բնակութիւն և ամեն ուսումնական պէտ-քերն վարժարանէն կը հոգացուին, պէտք է վճա-րել տարեկան 25 օսմ. ոսկի (գրեթէ 225 րուբլ) միայն։ Այսպիսի դիւրագին թոշակներով աշա-կերտներ ընդունել կարենալու համար, ուսուցիչ-ներն ստիպուած են զոհողութիւններ անել, քանի որ վարժարանն թոշակներէ զատ ուրիշ եկամուտ չունի։

Ամերիկացի միսիօնարները որոց բացած վար-ժարանները առկէ յառաջ խեղճ վիճակի մէջ էին այստեղ, այժմ սկսած են բարեկարգել և բաւա-կան թուով աղքատ ուսանողներ ընդունած են հայերէն։ Ամերիկացի միսիօնարները եւրօպացի եղուխտներին այստեղ գալէն ի վեր իրենց ըն-թացքը փոխած են. երկուքն ալ մրցումի մէջ են հայոց զաւակներն կրթելու գործը ստանձնելու համար։

Պէտք է խոստովանել որ ամերիկացի միսիօ-նարներ կաչխատեն արհեստներ ալ ծաղկեցու-նել այստեղ։ Պ. Սքօթ առաջինը եղաւ որ մի փոքրիկ չոգենաւ շինեց և սկսաւ բանեցունել Վա-նի ծովին վրայ։ Նոյնպէս և հիւսնութեան ար-հեստին մէջ բաւական փոփոխութիւններ մտցու-նելու պատճառ եղաւ, ինքն անձամբ հիւսական աշխատութիւններ անելով։ Բայց մեր նաւավար-ներն տակաւին չեն փոխած իւրեանց նաւերը և հին ձևով կը վարուին, մի առագաստ միայն ու-նենալով ամեն քամիի դէմ։ Գուցէ անոր համար կը դանդաղին փոփոխութիւն մտցունել որովհետև ժողովուրդը կամայ ակամայ ստիպուած է իւրեանց նաւեր նստիլ քանի որ ուրիշ տեսակ չը կայ։ Ամերիկացի միսիօնարների փոքրիկ չոգե-նաւը իրենց միայն կը ծառայէ և ոչ թէ ճանա-խորդներու։

Մի տխուր լուր դարձեալ սկսած է տարածուիլ այստեղ։ Կասեն թէ վսեմ. պ. Կամսարական պիտի հեռանայ Վանէն և ուրիշը պիտի գայ նորա տեղ։ Պ. Կամսարական ամեն կարգի ազ-գայիններէ սէրն ու համարումն գրաւած լինելով, մեծ ազդեցութիւն ունեցած է այստեղ և նորա հեռանալն չատ տրտմութեամբ պիտի լեցունէ Վասպուրականի հայերն։

Հրանտ

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 յունվարի։ Լրագիր-ները յունվարի 29-ից հաղորդում են. լու-րերը դիպլօմատիական դրագրութեան և Աւստրիայէն ցաւակցութիւն յայտնելու մա-սին Սկօբօլեվի ճառի պատճառով վճռողա-կանապէս հերքված են։ Անգլիան չէ բողո-քել պարսկական դաշնագրի դէմ։ Բիսմարկ նախադծում է Եգիպտոսը անկախ պետու-թիւն դարձնել պետութիւնների ընդհանուր հովանաւորութեան տակ։ Հեռագիրները Տուլայից, Տամբօվից, Եյցից և Րօստովից հաղորդում են, որ ձիւնի կոյտերը կանգ-նեցնում են գնացքները։

ԽԱՐԿՕՎ, 29 յունվարի։ Ագնուական ժո-ղովի մէջ յունվարի 23-ին տուած երեկոյթի ժամանակ հակառակութիւն պատահեց ու-սանողների և տեղական հրապարակախօսի մէջ։ Այդ պատճառով ուսանողներից երեքը ժամանակաւորապէս հեռացրած են համալ-սարանից. վրդովմունք է ծագել։ Այսօր բէկ-տօրը համալսարանը փակված յայտնեց։ Կատարօից իբրև լուր հաղորդում են. Ջէր-նօզօրեական իշխանը ուղարկեց Անավիվարի իր անձին թանգագին իրեղէնները, որոնք մի քանի միլիօն արժէին։ Այդ բոլորը կորել է, յայտնի չէ ինչպէս։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 28 յունվարի։ „Правит. Вѣстн.“ լրագիրը հաղորդում է, որ օտար պետութիւնների միջամտութիւնը Ռուսաս-տանի ներքին գործերին կառավարութիւնը թոյլ չի տայ։ Հրէական անկարգութիւնները ներքին գործ է և օտար միջամտութիւնը այդ գործին աւելի կը դրդէ ամբոխը հրէաների դէմ։ Կատկօվ յայտնեց, որ նրան չեն առաջարկել Պետական խորհրդի ան-դամի կոչում։ Խարկովի մէջ յոյս ունեն, որ համալսարանական գործը շուտով կը վեր-ջանայ, անկարգութիւններ չը կան։ Յայտն-վում են գալիցիական կալանաւորութիւննե-րի պատճառները, դա ունիատ գիւղացինե-րի ուղափառութեան ընդունելն է։ „По-рядокъ“ լրագիրը յայտնեց իր դադարման մասին։

ՓԱՐԻԶ, 30 յունվարի։ Ֆրանսիական կա-ռավարութիւնը հրաւիրեց դաղթական Լավ-րօվին թողնել Ֆրանսիա։ Անգլիայի մէջ միտք է ծագում Հերցեգօվինայի գործը եւ-րօպական կօնֆերենցիայով վճռել։ Ֆրանսի-ան պետութիւնների կօնգրես է առաջար-կում Եգիպտոսի գործերը վճռելու համար։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 փետրվարի։ Կրիժա-նօվսկին հրաժարական արվեցաւ։ Վալիանօ բանտից արձակվեցաւ։

ՓԱՐԻԶ, 1 փետրվարի։ Ձախակողմը պատ-գամաւորների ժողովին հարցմունք կանի դաղթական Լավրօվին աքսորելու պատճառով։

ԲԵՐԼԻՆ, 1 փետրվարի։ Բիսմարկ հակա-ռակվում է Հերցեգօվինայի խնդիրը պետու-թիւնների կօնֆերենցիայով վճռելուն։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 յունվարի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 95 ր., երկրորդ 91 ր. 37 կ., երրորդ 91 ր. 62 կ., չորրորդ 91 ր. 37 կ., հինգերորդ 90 ր. 62 կ., ներքին 5% առաջին փոխա-ռութեան տոմսակը արժէ 218 ր. 75 կ., երկրորդ 217 ր. 90 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 90 ր. 25 կ., երկրորդ 90 ր., երրորդ 90 ր. 12 կ., ոսկի 8 ր.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 24,71 պէնս, Ամստերդամի վրա 125,25 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա ար-ժէ 210 մարկ 75 պֆ., Փարիզի վրա 259 ֆրանկ 50 սանտիմ։ Բօրսայի տրամադրու-թիւնը ամուր է։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Նա հայրենական կրօնը և մինչև անգամ իր հա-րազատ աղջիկը։ Բայց նա իր համոզմունքներով իսկապէս ոչ քրիստոնեայ էր և ոչ մահմեդական։ Նպատակը նրա մէջ արդարացնում էր ամեն տե-սակ միջոցներ։ Նրան հարկաւոր էր պահպանել իր տոհմային ժառանգութիւնը՝— Բարգիւշատի գաւառի իշխանութիւնը։ Դրա համար պէտք էր գրաւել երկու հզօր դաշնակիցներ, որպէս էին՝ Ֆաթալի-խանը և նրա եղբայր Աղասի-խանը։ Նա գրաւեց նրանց, մէկի համար ուրանալով իր կրօ-նը, իսկ միւսին տալով իր աղջիկը։

Բայց իբրև հայ, նա ցանկանում էր Հայաստա-նի բարին, ցանկանում էր, որ այդ երկիրը ազատ լինի, բախտաւոր լինի, ցանկանում էր, որ նա ունենայ իր հայ իշխողը, բայց այդ իշխողը լինի ո՛չ այլ ոք, բայց միայն—ինքը։ Ահա այստեղ էր հանում նրա փառասիրութիւնը։

Նա բարկանում էր բէկի յաջողութիւնների վրա, ո՛չ այն պատճառով, որ այդ յաջողութիւնները օգտաւէտ չէր համարում իր հայրենիքին, այլ ա-ռաւել այն պատճառով, թէ ինչու ինքը չը պիտի լինէր պարագլուխ այդ ազգային շարժմանը, ին-չո՞ւ ուրիշները պիտի վայելէին այն փառքը, որին ինքն էր միայն արժանի։

Բայց նա ոչ մի ազգային շարժման պարագ-լուխ լինել կարող չէր. նա կորցրել էր իր հաւա-տարմութիւնը հայ ժողովրդի աչքում. նա խոր-թացել էր հայ հասարակութեան համար։ Ինչո՞ւ։ Նրա համար որ, նա այլ ևս այնպէս չէր աղօ-թում, ինչպէս միւս հայերը։ Ո՞վ էր մեղաւոր, ինքը թէ հասարակութիւնը, որ նրան դուրս էր վիժում իր միջից, որ զզուանքով խորշում էր նը-րանից։ Այդ զզուանքը աւելի կատաղեցնում էր նրան և յակամայից ծնեցնում էր նրա մէջ մի այսպիսի միտք. «եթէ դուք ինձ չէք ճանաչում իբրև ձեր մարմնից և արիւնից, ես յաւիտեան ձեզ ճանաչել չեմ ցանկանայ»...

Նա վեր կացաւ պառկած տեղից, սկսեց կըր-կին անցուդարձ անել սենեակի մէջ։ Խիղճը տան-ջում էր նրան։ «Ո՛չ, մտածում էր նա, ինձ չի նե-րի ո՛չ երկինքը և ո՛չ երկիրը, եթէ ես կը դաւա-ճանեմ իմ հայրենիքի փրկութեան գործին։ Բէկի յաջողութիւնները դեռ չէ կարելի բոլորովին ա-պահովված համարել։ Նա, իրաւ է, փշրեց մեր երկրի նշանաւոր բռնաւորներից մէկի՝ Ալա-ւերդի-Կուլի-խանի զօրութիւնը, բայց դեռ ամենա-հրէշաւոր վիշապը մնում է, որի գլուխը նոյնպէս պէտք է խորտակել։ Այդ վիշապը Ֆաթալի-խանն է, որ նստած է մեր երկրի սրտի մէջ, իսկ ես— նրա աջ ձեռքն եմ։ Առանց ինձ նա ոչինչ է, իսկ առանց նրան ես ոչինչ եմ։ Մեր երկուսի միա-ւորութիւնը կազմում է մի սարսափելի ամրոց, որի առջև կը ոչնչանան բէկի բոլոր զօրութիւն-ները։ Բայց մի՞թէ Աստուած և նրա սուրբերը կը ներեն ինձ, եթէ ես միանամ օտարի հետ և պա-տերազմեմ իմ հայրենիքի փրկիչների դէմ։ Մի՞թէ ապագայ սերունդը մինչև յաւիտեան անէծքով և նախատինքով չի՞ դատապարտի իմ յիշատակը։ Ո՛չ, ես ուրացողի անունը կրեցի, բայց դաւաճա-նի անուն ժառանգել չեմ ցանկանայ։ Կը գնամ բէկի և Ներսէս սրբազանի մօտ, կը չոքեմ նրանց առջև ու կասեմ. «ընդունեցէք ձեր անառակ որ-դուն. կորած էի՝ գտնվեցայ, մեռած էի՝ կենդա-նացայ»...

«Բայց ես ուշացայ, ես չատ ուշացայ։ Ես այդ պիտի անէի այն ժամանակ, երբ մեր երկրի պե-տերը հաւաքվեցան Ցաթևի վանքի տաճարի մէջ և սուրբ Վարդանի գերեզմանի վրա ուխտ ուխ-տեցին, հաւատարմութեան երդում տուեցին։ Ես ուշացայ։ Հիմա նրանք այլ ևս չեն հաւատայ իմ անկեղծութեանը։ Եւ իրաւունք ունեն չը հաւա-տալու։ Իմ ամբողջ կեանքը, իմ գործունէութիւնը մինչև վատ վկայութիւն կը տան իմ մասին։ Ես մինչև ծածկված եմ եղել մի կեղծ, խաբուսիկ կեղե-ւով։ Դրսից ներկայացել եմ որպէս պաշտօնեայ, որպէս գործիք օտարի, իսկ ներսից պաշտպանել եմ իմ ազգի շահերը։ Ես յայտնապէս վնաս եմ տուել իմ ազգին, բայց գաղտնապէս օգնել եմ նրան։ Բայց ո՞վ է քննում մարդկանց սիրտը, որ թաղնված է խաւարի և մթութեան մէջ։ Ամեն ինչ դատում են արտաքին փաստերով, որ աւելի աչքի են զարկում, որ աւելի շօշափելի են։

«Ի՞նչ պիտի անեմ, երբ օտարի, երբ թշնամու ծառայութեան մէջ ես գտնվում։ Մի պատառ պէտք է ձգես նրա բերանը, որ կարողանաս ամ-բողջը ազատել։ Ես տուեցի Ֆաթալի-խանին մի վանք, որ նա իր համար ամարանոց կառուցանէ և գրանով ազատեցի մեր բոլոր վանքերը։ Ես տուեցի նրա եղբօրը իմ հարազատ աղջիկը և դը-րանով ազատեցի հազարաւոր աղջիկներ մահմե-դականի կին լինելուց։ Ես ուրացայ իմ կրօնը, ընդունեցի մահմեդականութիւն, որ դրանով գրա-ւեմ իմ թշնամու մտերմութիւնը, որ դրանով ա-ւելի խոր մտնեմ նրա սրտի մէջ, որ կարողանամ նրան իմ ձեռքում պահել։ Այդ բոլորը արեցի ես միայն նպատակների համար։ Բայց Աստուծուն յայտնի է, որ իմ նպատակները չար չէին։ Նրանք կարող են այժմ չար երևնալ, որովհետև իմ նա-խատահմանութիւնը անկատար մնաց... ես չը կարողացայ ի կատար հանել այն մեծ շինվածքը, որի հիմքը դրել էի»...

Այսպէս տարուբերվում էր, օրօրվում էր իր մտածութիւնների մէջ այդ դժբախտ մարդը, բայց մի ևէք, սրտի և հոգու հանգստութիւն գտնել չէր կարողանում։

Սենեակի օդը խեղդելու չափ ծանր էր. գուցէ այդպէս երևում էր նրան։ Բորբոքված սրտի կը-րակը յարուցել էր նրա մէջ մի տեսակ տենդային ջերմութիւն, որ ազդում է և ուղեղի վրա։ Նա մօտեցաւ պատուհանին, բաց արեց լուսամուտը, նստեց նրա հանդէպ, որ փոքր ինչ զովանայ, որ փոքր ինչ ազատ շունչ առնէ։

Դրսում խաղաղ գիշեր էր։ Նա երկար մի ա-ռանձին հաճութեամբ նայում էր գիշերային խաւարի մէջ։ Այդ խաւարը համապատասխանում էր նրա մտքի խաւարին։ Որպէս մթնոլորտի մը-թութեան մէջ նա որոշ ոչինչ չէր տեսնում, այն-պէս էլ իր մտքի խաւարի մէջ ամեն ինչ պարզ չէր, ամեն ինչ պատած էր խորին մառայլով։

Յանկարծ նրա աչքին ընկաւ լուսնի նորածին եղջիւրը, որը նշմարվում էր հօրիզօնի վրա, և կամաց-կամաց իջնում էր դէպի իր մուտքը։ Տխե-ղերքի մթութեան մէջ այդ աղօտ լուսատու կէտը գրաւեց նրա ուշադրութիւնը։ Կարծես, նա պիտի պարզէր նրա մտքի մառայլը, կարծես, նրանից էր սպասում իր ճակատագրի վճիռը։

«Թող Աստուած ինքը վճռէ»... ասաց նա և գրպանից հանեց իր երկայն ատրճանակը, բռնեց սեղմ-սեղմ դարձնել նրա հատիկները, աչքերը չը հեռացնելով լուսնի վրա նայելուց։

Տէրողորմեայի վրա կային յիսուն հատիկներ, ամեն անգամ, երբ յիսուն թիւը լրանում էր, նա եղունգով մի խազ էր գծում պատի վրա։ Երկար այդ գործողութիւնը շարունակում էր նա, անշարժ աչքերը սևեռած պահելով լուսնի վրա։ Պատի վրայի խազերը հետզհետէ աւելանում էին։

Լուսինը մայր մտնելու մօտ էր։ Այժմ նրա ձեռքերը սկսեցին դողդողալ և սիրտը սաստիկ բաբախում էր։ Բայց տէրողորմեայի հատիկները շարունակում էր դարձնել։

Լուսինը ծածկվեցաւ լեռների ետևում, թողնե-լով հօրիզօնի վրա մի աղօտ լուսաւորութիւն։ Նա սոսկալի զգայմունքով գծեց պատի վրա վերջին խազը։ Մի քանի բոպէ մնաց չուարած, խոր անվճռականութեան մէջ։ Յետոյ սկսեց հաշուել, գումարել խազերը։

«Մէկ, երկու, երեք.... խազերի ամբողջ թիւը քառասուն և մէկ է.... ուրեմն գումարը կը լինի մի հազար և յիսուն»...

Նա սարսափելով ձեռքը խփեց իր ճակատին և քարացածի նման մնաց անշարժ։

Վիճակը դուրս եկաւ յօգուտ Ֆաթալի-խա-նին...

(Կը շարունակուի)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կրկին հրաւիրում ենք մեր յարգելի հայուհիների ուշադրութիւնը մեր բացանելու **ՁԵՒԻ ԵՒ ԿԱՐԻ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑԻ** վրա, յայտնելով սովորելու պայմանները:

Ձեւակար սովորելու համար իւրաքանչիւր ցանկացող կը վճարի 60 ր.:

Միայն ձեւ սովորելու համար 25 ր.

Ձեւելը առանձին կարելի է սովորել 30—40 դասի ընթացքում:

Ցանկացողները թող բարեհաճեն դիմել Գանօվսկի փողոց Կնեազ Բեհբութեանցի տուն № 10 ձեւի և կարի ուսուցիչ Գ. և Շ. Անխեանցին, որտեղ ընդունում են պատուէրներ:

3—3 (2)

„ԿՐԿՆԱԿԻ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՀԱՇԻՒԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ“ ԲՈՒԽԳԱԼՏԵՐԻԱՅ“

Ամենանոր և գործնական ձեւի, բացարձակ կանոններով և բացատրութեամբ, որ ամենահեշտ կերպով կարող է սովորացնել հաշուապահութիւնը այն անձանց, որոնք ցանկանում են սովորել կամ ունենալ այդպիսի հաշիւներ, շուտով կը մտնի մամուլի տակ. գիրքը կը բաղկանայ մօտ 400 երեսից. և մաքուր տպագրութեամբ. դորա հետ միասին կը լինի և մի փոքրիկ վիպասանութիւն „Գող“ վերնագրով և „իմ երգերը“ յաւելուածով. ցանկացողները Թիֆլիսում կարող են գրուել „կենտրօնական“ և „Զաքարիայ Գրիգորեանցի գրավաճառանոցներում և Թադէոս Տէր-Միքայէլեանցի մօտ. Բագու Բարիյսկիյ մագազինում, ինձ մօտ և „Մարդընկ“ գրադարանում. գաւառական քաղաքներում այն անձանց մօտ, որոնք բարեհաճել են այդ մասին ստորագրութեան թերթ ընդունել:

Երկուսի արժէքն է միասին 2 ր. 50 կ. տպագրութիւնից յետոյ 3 ր.: Բաժանորդների անունները և ազգանունները կը տպագրուեն գրքի վերջում:

Հրատարակիչ Աբէլ Գ. Ալրեսեանց

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ 25°/₀ ԷԺԱՆ

քան թէ ուրիշ տեղ. ԹԷՅ, կակաօ, ՇՕԿՕԼԱԴ, բիսկվիտներ, մուրաբաներ, բրինձ, ամաններ, բաժակներ, բօկալներ, թէյամաններ, սուդօկներ, ՄԱՏՈՒՑԱՐԱՆՆԵՐ, երես լուանալու ամաններ, ԿՈՂՊԷՔՆԵՐ, ՁԳԵՍՏԱԿԱԽՆԵՐ, դգալներ, դանակներ, ԳՐԻՉՆԵՐ, թուղթ, ծրարներ, տետրակներ, մատիտներ, ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ, ՌԵՎՕԼՎԵՐՆԵՐ, մէջքակապներ, կլէօնկա, ԹԱՄԲԵՐ, սանձեր, ուլծօներ, ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ, երեսրբիչներ, թաշկինակներ, կանանց գուլպաներ, մարդկերանց գուլպաներ, տուալետի սապօն, հոտաւէտ ջրեր, շերբետ, ցիտրան մագնեզիա, խինայի գինի, պորտվէյն, խերես, կօնեակ և 1,000 այլ առարկաներ: **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ: ՆՈՅՆ ՏԵՂԸ** վաճառականներին **ՄԵԾ** քանակութեամբ ծախվում է **ԹԷՅ.** պուդերով 40, 46, 52, 58, ր., իսկ ֆունտերով 1 ր. 1 ր. 10 կ., 1 ր. 20 կ., 1 ր. 40 կ., 1 ր. 60 կ. և 1 ր. 80 կ., իսկ ամենաբարձր թէյը ֆունտը 2 ր. քաշը ԱՌԱՆՑ ԹՂԹԻ:

ՀՐԱՑԱՆՆԵՐ 20—60 ր. և ՉՕԿ-ԲՕՐ (chokl bore) George Dau-ի գործարանից 120 ր., րէվօլվերներ 4—34 ր., ԲՈՒԼԴՈԳ (bull dog) 11—20 ր., կանանց թամբեր 65 ր., շէֆիլդի դանակներ 3 ր. 50 կ. դիւժինը, ալբօմներ կնապնով, փիլարտներ և այլն: Ամենամեծ պաշեստ հրացանների և րէվօլվերների Թիֆլիսում:

91—100

В Редакціи газеты

«МШАКЪ»

Продается

„ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНІЕ ТУРЕЦКИХЪ АРМЯНЪ.“

Д. Григорія АРЦРУНИ.

Брошюра напечатана въ Москвѣ.

Цѣна 25 коп.

„ԲԱՐԵԿԱՄ ՄԱՆԿԱՆՑ“

Այս ֆիրմայով բանալով Երեւանում գրավաճառանոց՝ կցելով նորա հետ ուսումնարանական, դիւանական, նկարչական և կազմարարական իրեղէնների խանութ, յանձն եմ առնում տալ միշտ յիշեալ ապրանքներից Երեւանի և նորա շրջակայ քաղաքների և գիւղերի դիւանատներին և ուսումնարաններին շատ ձեռնտու գներով և պայմաններով:

Ընդունում եմ տպագրել տալու բլանկներ, ծանուցագրեր, յայտարարութիւններ, այցետոմսեր, բրօշիւրներ, նաև գրքեր, ամենաաժան վարձով:

Ինձ մօտ է գտնվում իմ հրատարակած „Տնային բժշկական մարմնամարզութեան“ գրքոյկի պահեստը:

Իմ հասցէն. г. Эривань. Н. Симеонянцу, магазинъ. „Другъ-Дѣтей“.

ԱՐԴԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ռուսաց յայտնի գրող **ՎՈՒՉԵՏԻՉԻ** „ДВѢ ЕЛКИ“ մանկական գրքոյկի հայերէն թարգմանութիւնը **„ԵՐԿՈՒ ՏՕՆԱԾԱՌ“** անունով:

Այս գրքոյկը ընդունել էր տպագրելու հայերէն գրքերի հրատարակութեան ընկերութիւնը. բայց իրանից անկախ պատճառներով ինքն ընկերութիւնը յաջողութիւն չունեցաւ տպագրելու: Տպագրված է շատ ընտիր թղթի վերայ խոշոր տառերով:

ԳԻՆՆ Է 20 ԿՈՊԷԿ:

Կարելի է ստանալ թէ՛ կենտրօնական գրավաճառանոցից և թէ՛ թարգմանողից՝ հետեւեալ հասցէով.

Тифлисъ—на Авлабарѣ Ивану Петровичу *Назаріанцъ*.

Վաճառվում են 15,000 ամաններ առաջին տեսակի 15 կ. հատը, 12,000 խրուստալի բաժակներ 25 կ. հատը, 10,000 բօկալ և բաժակներ 10 կ. հատը, 10,000 մատուցարաններ և կողպէքներ 15 կ. հատը, 10,000 ասեղ 8—40 կ. հարիւրը, 10,000 պէնայներ 5 կ., 5,000 շիշ պօրտ-վէյն և խերես 1 ր. հատը, 2,000 արշին կլէօնկա 60 կ.—2 ր. արշինը, 2,000 դիւժին մատիտներ և գրչակոթեր 8 կ. դիւժինը, 2,000 ֆ. հնդկական բրինձ 7, 8 և 10 կ. ֆունտը, 1000 ֆունտ լէպէօշկա 50 կ. ֆունտը, 600 անգլիական րէվօլվերներ 4—34 ր. հատը, 300 անգլիական հրացաններ 20—100 ր. հատը, դրապ, տրիկօ, ալբօմներ, ձմեռվայ պալտօներ, գլխարկներ, փարտիկներ, հագուստ կէսգնով: Ծախվում է **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ** մէջ: Նոյն տեղը ծախվում է ծովային **ԽՈՏ** պուդը 2 ր. 50 կ.:

47—60

„ԱՐՁԱԳԱՆՔ“

Ներկայ 1882 թուականի փետրվարի 21-ից կառավարութեան թոյլտուութեամբ կը հրատարակվի գրականական և քաղաքական շաբաթաթերթ «ԱՐՁԱԳԱՆՔ» անունով պ. Աբգար Յովհաննիսեանի խմբագրութեամբ:

«ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ» դուրս կը գայ կիւրակէ օրերը երկու թերթի մեծութեամբ:

«ԱՐՁԱԳԱՆՔԻ» ներկայ տարուայ բաժանորդագինը՝ տարուայ սկզբից չը հրատարակվելու պատճառով, Հ Ի Ն Գ րուբլի է:

«ՓՈՐՁԻ» այն բաժանորդները, որոնք իրանց բաժանորդագինը վճարած ունեն անցած 1881 թուականի երկրորդ կիսի համար, 1882 թուականի ընթացքում «ՓՈՐՁԻ» փոխանակ «ԱՐՁԱԳԱՆՔ» կը ստանան, եթէ միայն բարեհաճեն կանխօրէն յայտնել խմբագրութեան իրանց ցանկութիւնը և հասցէները:

«ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ» կը հրատարակվի հետեւեալ պրօգրամայով.—

I. Տեղեկութիւններ կառավարութեան գործողութիւնների և օրէնսդրական միջոցների մասին:
II. Առաջնորդող յօդուածներ ազգային և հասարակական կեանքի նշանաւոր հարցերի վերաբերութեամբ:
III. Թղթակցութիւններ հայաբնակ տեղերից. ընդհանուր տեսութիւն հայ և օտար լրագիրների տեղեկութիւնների և կարծիքների:
IV. Տնտեսական և առեւտրական հարցեր փոխադրութեան մէջ:
V. Յօդուածներ ազգային կրթութեան վերաբերութեամբ:
VI. Արտաքին տեսութիւն. յօդուածներ և տեղեկութիւններ արտասահմանեան հասարակական և քաղաքական նշանաւոր անցքերի մասին:
VII. Կրիտիկա և մատենախօսութիւն:
VIII. Ֆելիէտօն:
IX. Խառն լուրեր:
X. Յայտարարութիւններ:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԵԲԷԼ (աթոռներ և բազկաթոռներ) ծախվում են մեծ քանակութեամբ և մանր, միջի փողոցում կաթոլիկաց փողոցի անկիւնում **ՄԻՔԱՅԷԼ ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ** պահեստում:

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել այս հասցէով. Тифлисъ, Михаилу Н. Теръ-Никогосову.

136—150

Վերականգնեցնող **ՄԱԿ-ՄԱՍՏԵՐ**, մազերը ամրացնող և նրանց **ԲՆԱԿԱՆ ԳՈՅՆԸ** վերադարձնող: գինը 2 ր. շիշը, **ՓՈՍՏՈՎ** ուղարկված 2 ր. 49 կոպ. **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ** խանութի մէջ.

Մի և նոյն տեղը **ԽԻՆԱՅԻ ԻՒՂ**, մազերը ամրացնելու համար, 1 ր. ամանը և վրձին գլխացաւի դէմ, **ՏՈՒԱԼԷՏԻ ՍԱՊՕՆ** և հոտաւէտ ջրեր և այլն:

72—100

Կովկասեան դպրոցաց հոգաբարձուներէն շատերը՝ մեր հրատարակութիւններն ու դասագրքերը ձեռք բերելու համար միշտ մեզի Ռոստով (Դօնի վերայ) քաղաքը դիմելով և ճանապարհի համար աւելի ծախք վճարելով, նոցա դիւրութեան համար հարկաւոր համարեցինք յայտնել, որ այն գրքերը կարող են ստանալ նաև մեր եղբօրից, որոյ հասցէն է. *Тифлисъ*, Григорію Абрамовичу Теръ-Абраміанъ, Ольгинская улица, д. № 3.

Իսկ նորա մօտ տնուած գրքերը սոքա են.	ր.	կ.
ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ ՆՈՐ, 75 վիմատիպ պատկերներով	—	15
ԲԱՆԱԼԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ռուս լեզուի.	—	50
ԳԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ հայերէն, ռուսերէն և ֆրանսերէն.	—	50
ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ բարոյական ուսմանց, ազգային գիտելեաց և զուարճալի պատմութեանց	1	—
ԸՆՏԻՐ ԱՌԱԿՆԵՐ Եզովպոսի և Քռիլովի հանդերձ բարոյական խորհրդածութեամբք, 20 վիմատիպ պատկերներով	—	60
ԺԼԱՏ, կատակերգութիւն 3 արարվածով	—	30
ՀԵԳԱՐԱՆ, որ է „կանոն սաղմոս“	—	5
ՅՈՎՍԷՓ Գ, կենսագրութիւն հանդերձ պատկերաւն.	—	25
ՆԵՐՍԷՍ Ե, կենսագրութիւն հանդերձ պատկերաւն.	—	25
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԽՐԻՄՈՒ (սակաւագիւտ).	1	—
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ, երրորդ տիպ, 24 վիմատիպ պատկերներով. .	1	—

Բազմաթիւ օրինակներ գնողներուն նոյն զիջումը կը լինի, ինչ որ տպուած է մեր 1882 թուականի օրացուցին մէջ:

Տէր տպարանի և վիմագրատան ՅՈՎՀ. ՏԷՐ-ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ.

(Հ. շ.) 8—8

ՎԵՐԱՐԿՈՒՆԵՐ 4 ր., ծըծողներ 1 ր., ծալվող աթոռներ 1 ր. 50 կ., ՓԱՅՏ-ԱԹՈՌ 4 ր., ԲԱԶԿԱԹՈՌ-ՄԱՀՃԱԿԱԼ 10 րուբլ և աւելի, թէյի բաժակներ 25 և 30 կ., մի աման քորոցներ 50 կ., պատելա ծխողների համար 60 կ. ֆունտը, անգլիական ՎԱՆՆԱՆԵՐ և այլն ծախվում են **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ ՄԷՋ:**

10,000 զոյգ գուլպաներ 25 կ.—ից զոյգը՝ 10,000 զոյգ կանանց ԳՈՒԼՊԱՆԵՐ 30 կ.—1 ր., 7,000 մատուցարաններ 5 կ.—5 ր., 1,000 ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ 5 ր.—35 ր., 400 արշին բօմազէյ. 1 ր.—1 ր. 30 կ., պարուսինա 40 կ.—1 ր., 300 հատ րէվօլվեր 4 ր.—35 ր., 700 ալբօմ ԿԻՍԱԳՆՈՎ, 10,000 ֆունտ թէյ ԹԷՅՑՄԱՆՈՎ 1 ր. 65 կ.: Եր-կաթէ գրիչներ իւրաքանչիւր ձեռքի համար: Ծախվում են **ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ** մէջ:

79—100

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Կուկիա, տ. Հախվերդեանի:

Հիւանդներին ընդունում են ամենայն օր:

Առաւօտեան 9—10 ժ. Լ ո ւ ն կ ե վ ի չ—Աչքի, վեներական և խիրուրգիական հիւ.—Ր ո ւ դ կ օ վ ս կ ի—կանացի և ներքին հ.—10½—12 ժ., Շ ա հ ա զ ի զ ե ա ն ց—ներքին հ. կին-բժիշկ Ս ա մ ո յ լ օ վ ի չ—կանացի հ.

Երեկոյեան 5½—7 ժ. Պ ա վ լ օ վ ս կ ի—հոգեկան, ջղային և ներքին հ., Ո ւ շ ա կ օ վ—երեխայոց և բժի հ.

Շաբաթ օրերը—առաւօտեան ծ ա ղ կ ա հ ա տ ո ւ թ ի ւ ն.—երեկոյեան կ օ ն ս ո ւ լ տ ա ց ի ա (ընդհանուր բժշկական խորհուրդ):

Գ ի շ ե ր օ թ ի կ հ ի ւ ա ն դ ն ե ր:

Չքաւորներին խորհուրդը տրվում է անվարձ:

Հիւանդանոցի դիրեկտոր Պ ա վ լ օ վ ս կ ի:

(Հ. շ. եր). 12—2